

Олена Жукова

Директор Науково-методичного центру розвитку
музеєзнавства і пам'ятокзнавства
Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія», м. Харків
e-mail: 28helen82@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5932-1461

MODERN PRACTICES OF MUSEFICATION OF HISTORICAL FORTIFICATIONS (FROM THE EXPERIENCE OF CASTLES IN THE TATRAN REGION, SLOVAKIA)

СУЧАСНІ ПРАКТИКИ МУЗЕЄФІКАЦІЇ ІСТОРИЧНИХ ФОРТИФІКАЦІЙ (З ДОСВІДУ ЗАМКІВ ТАТРАНСЬКОГО РЕГІОНУ, СЛОВАЧЧИНА)

© Жукова О., 2020

В статті досліджуються сучасні практики музеєфікації історичних фортифікацій, що перетворюють пам'ятки фортифікаційної архітектури на виразні, атрактивні об'єкти показу, здатні ставати ресурсом розвитку територій та локацією для культурно-креативних індустрій.

Для дослідження було обрано Татранський регіон в Словаччині, оскільки зараз тут відбуваються відповідні процеси управління культурною спадщиною з перетворення пам'яток з баласту на актив через використання в туризмі, проектній діяльності, для розвитку культурно-креативних індустрій. Процеси музеєфікації замків активізувалися за останнє десятиліття, що робить регіон цікавим для пам'ятокзнавчих досліджень. Протиставлення радянських підходів до музеєфікації історичних фортифікацій сучасним концепціям дозволяє говорити про використання новітніх трендів та підходів, про вкорінення нового для Словаччини досвіду управління культурної спадщиною.

До досліджених об'єктів включені замки, що демонструють три основні групи фортифікаційних пам'яток за критерієм технічного стану: від повністю збережених до руїн, що робить досліджені концепти актуальними для розробки проектів музеєфікації й в Україні, де значна кількість замків і фортець збереглась частково у напізруйнованому вигляді чи у вигляді руїн.

В статті проаналізований досвід співіснування різноконцептуальних підходів до музеєфікації історичних фортифікацій на прикладі Оравського замку. Натурне дослідження експозиційних засобів, використаних тут при музеєфікації, продемонструвало чітке протиставлення трьох основних підходів: ансамблевого методу епохи романтизму XIX ст.; радянської моделі, характерної для сер. – 2-ї пол. XX ст., та сучасного ансамблевого методу для висвітлення історико-культурної цінності пам'яток.

Аналіз процесів музеєфікації напізруйнованого Ліптовського та зруйнованого Лікавського замків дозволив виокремити сучасні підходи та експозиційні рішення,

направлені на розкриття потенціалу пам'ятки зі збереженням її історико-культурної цінності.

Виявлений та проаналізований взаємозв'язок напрямів і методів музеєфікації з такими показниками пам'яткознавчого аналізу як містобудівне розташування, розташування на рельєфі, наявність та щільність об'єктів туристичної інфраструктури, особливості композиції та архітектурно-планувального вирішення продемонстрував, як від обраних форм і методів музеєфікації залежить масштабність проекту, його функціонал, здатність музеєфікованої пам'ятки ставати ресурсом розвитку території.

В статті доведено, що сучасні практики музеєфікації, які базуються на поєднанні різних напрямків та експозиційних методів у відповідності до показників пам'яткознавчого аналізу, сприяють інтеграції історичних фортифікацій до сучасного соціокультурного та економічного життя громади, що ефективно забезпечує їх збереження.

Досвід, встановлені підходи та використані методи музеєфікації, що впроваджуються останні роки в замках Татранського регіону Словаччини під впливом конкретних чинників, мають перш за все практичне значення та можуть бути використані при розробці відповідних проектів з музеєфікації, в тому числі й історичних фортифікацій України, більша частина яких знаходиться в занедбаному стані без будь-якого ефективного сучасного використання.

Ключові слова: історичні фортифікації, Татранський регіон, музеєфікація, експозиційні засоби, автентичність, об'єкт показу.

Постановка проблеми

У вирішенні питань збереження пам'яток фортифікаційної архітектури в Україні через їх використання як об'єктів показу актуальною залишається проблематика ефективного застосування напрямків і форм музеєфікації історичних фортифікацій.

Огляд застосовуваних підходів до музеєфікації замків і фортець в Україні свідчить про збереження застарілої на сьогодні радянської музейної моделі (наприклад, використання історичних фортифікацій для розміщення експозицій колекційних музеїв в Ужгородському, Мукачівському, Меджибіжському, Острожському замках) чи поверхневе копіювання закордонного ревіталізаційного досвіду (в пам'ятках фортифікаційної архітектури Сатанова, Селища на Вінничині, Пнівського замку тощо) без врахування особливостей історико-культурної цінності та пам'яткознавчого аналізу історичних фортифікацій. Такі підходи суттєво гальмують процеси музеєфікації замків і фортець в Україні (Жукова, 2015, с.214).

На той час як сучасні практики музеєфікації, вдало поєднуючи різні напрямки та експозиційні прийоми у відповідності до технічних характеристик та показників історико-культурної цінності, сприяють інтеграції історичних фортифікацій до сучасного соціокультурного та економічного життя громади, що ефективно забезпечує їх збереження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблема музеєфікації пам'яток фортифікаційної архітектури України на сьогодні залишається недостатньо розробленою та висвітленою у вітчизняній науковій літературі.

Переважно, в полі зору дослідників – рівень музеєфікації, оскільки це дає можливість оцінити готовність історичних фортифікацій до використання у туристичній індустрії (Рутинський, 2007), (Бордун і Білоус, 2012).

Окремими питаннями музеєфікації замків України займаються Н. Аніпко (Аніпко, 2013), М. Брич (Брич, 2015), З. Лукомська (Лукомська, 2016), Н. Ганусевич (Ганусевич, 2014). Але в переважній більшості, науковці розглядають музеєфікацію лише як засіб в контексті забезпечення збереження пам'яток фортифікаційної архітектури. На той час як відкритими залишаються питання “як” музеєфікувати та “що саме” буде об'єктом музейного показу. Відповіді на ці питання ми можемо отримати, досліджуючи новітні практики музеєфікації.

Окремо можна виділити дослідження зарубіжного досвіду окремих складових процесу музеєфікації – “Рекреаційно-туристичне використання середньовічних замкових комплексів Польщі” Н. Аніпко (Аніпко, 2010), “Закордонний досвід використання замків у туристичній сфері” О. Кокаревої (Кокарева, 2012). Але, знову ж таки, музеєфікація розглядається побіжно в контексті успішного досвіду використання замків в туристичній індустрії.

Ключові аспекти технологій музеєфікації, взаємозв'язок напрямів і форм з особливостями об'єктів культурної спадщини, аналіз успішних практик музеєфікації замків та сучасні тренди залишаються недослідженими.

Мета статті

В XXI ст. в умовах розвитку креативної економіки об'єкти культурної спадщини стають тим ресурсом, що може впливати на розвиток територій (Поливач, 2012, с 7-8). Найбільш привабливими з точки зору такого використання є історичні фортифікації, що володіють виразливими зовнішніми формами та значною історико-культурною цінністю. Але без певних заходів з музеєфікації, що посилює та підкреслює потенціал пам'яток, уможливорює доступ до них та їх складових елементів, таке використання неможливе.

Тож мета статті – розкрити та оприлюднити сучасні тренди музеєфікації історичних фортифікацій задля їх впровадження у вітчизняну практику.

Аналіз сучасних практик музеєфікації зроблено на основі досліджених замків, що демонструють три групи пам'яток за критерієм технічного стану, Татранського регіону Словаччини, в якому за останнє десятиліття активізувалися процеси музеєфікації замків як значних туристичних об'єктів, здатних впливати на розвиток громад.

Виявлений та проаналізований взаємозв'язок напрямів і методів музеєфікації з показниками пам'ятокознавчого аналізу дозволяє продемонструвати ефективні рішення та технології музеєфікації в кожному окремому випадку.

Застосовані експозиційні прийоми, певні підходи до музеєфікації історичних фортифікацій, що стали актуальними на сьогодні в усіх трьох групах пам'яток в порівнянні з попередніми роками дозволяють говорити про існуючі тренди.

Виклад основного матеріалу

Розгляд питання застосування напрямків і форм музеєфікації в залежності від технічного стану та розміру історико-культурної цінності зроблено на прикладі замків Татранського регіону Словаччини, досліджених взимку 2020 р. Татранський регіон – значний туристичний регіон, що впливає на підвищення уваги до історичних фортифікацій як потенційних туристичних об'єктів, що в свою чергу забезпечує їх музеєфікаційні процеси (активізація припадає на останнє десятиліття розвитку туристичної галузі в країні).

Обрані для дослідження історичні фортифікації (Ліптовський Градок, Оравський град, Лікавський град) демонструють три основні групи пам'яток за критерієм технічного стану:

1. Повністю збережена пам'ятка – Оравський замок.
2. Пам'ятка, частина якої збережена, частина поруйнована – Ліптовський замок.
3. Збережена в зруйнованому стані пам'ятка – Лікавський замок.

Аналіз музеєфікаційних проєктів, що реалізуються на території цих трьох різних за ступенем збереженості замків, свідчить про реалізацію всіх трьох напрямків музеєфікації:

1. музеєфікація шляхом створення музею, що дозволяє зберігати не лише архітектурні форми, а й внутрішні інтер'єри. Використання переважно ансамблевої форми робить Оравський замок привабливою локацією, що забезпечує його інтеграцію до креативної економіки та розвиток навколо замку туристичної дестинації;

2. музеєфікація шляхом використання в якості об'єкту туристичної інфраструктури Ліптовського замку. На території замку розташовано готельно-ресторанний комплекс в поєднанні з облаштованими для огляду елементами історичних фортифікацій та музейними експозиціями.

3. пристосування об'єкту до екскурсійного огляду в природному середовищі без будь-яких сталих форм його утилітарної експлуатації (в даному випадку Лікавський замок – лише об'єкт екскурсійного огляду).

Не зважаючи на різницю в масштабі, розмірі історико-культурної цінності, технічному стані, замки Татранського регіону демонструють наукові підходи до музеєфікації об'єктів та дозволяють аналізувати використані методи музеєфікації.

До першої групи за критерієм технічного стану (повністю збережена пам'ятка фортифікаційної архітектури) належить *Оравський замок* – в оригіналі Оравський Град (слов. Oravsky hrad).

Оравський Град – один з найбільш відомих замків Словаччини, розбудова якого тривала з XIII до XVII ст. Наслідком такого довготривалого будівництва стало розмаїття стилів, які демонструє сьогодні замок: тут знайдуться риси романського стилю, готики, ренесансу, бароко та романтизму. Замок знаходиться на березі річки Орава на стрімкій скелі висотою 112 м. – подібне розташування зробило його одним з наймогутніших укріплень Словаччини, що в свою чергу вберегло замок від суттєвих руйнувань у випадку військової поразки. Як і багато інших старовинних замків, що функціонували та розбудовувалися протягом століть, Оравський має кілька умовних частин, збудованих в різні часи: верхній замок, середній і нижній.

Верхнім замком називають найбільш давню частину – Цитадель – квадратний донжон в два поверхи з масивними стінами і маленькими вікнами, що виріс на важкодоступній вершині в сер. XIII ст. На території Цитаделі були житлові кімнати, секретні проходи і галереї, цистерна для збору дощової води. В більш пізні часи в найстарішій частині замку жили воїни гарнізону.

У 1474 році, з волі короля Матяша Корвіна, на середніх терасах скелі збудували житловий ренесансний палац. У 1534 році з'явилися напівкруглі вежі в Верхньому замку, а в 1543 – ворота з підйомним мостом через рів – так зформувався Середній замок. З 1611 року замком володіла династія Турзо. Першим господарем граду став мідний магнат – Ференц Турзо. Він наказав побудувати ще одне житлове крило на західній території фортеці: так з'явився Нижній замок.

При Дьйорді Турзо сформувався той вигляд Оравського замку, який існує і понині. З'явився тунель між воротами, побудували велику терасу, а потім і каплицю Св. Михайла (Oravsky Hrad, 2019, с.1). Після смерті Дьйордя замок, довірений стороннім керуючим, занепадав. У 1800 році сталася пожежа, всі дерев'яні елементи будівель знищило полум'я. А вже у 1868 р. тут виникає один з перших музеїв Словаччини.

В 1906 – 1912 рр. завдяки діяльності Йозефа Палфі відбувається часткова реконструкція замку в стилі романтизму, з'являються перші експозиції в Палаці Корвіна та Житловій башті. При музеєфікації в цей час було обрано ансамблеву модель, що реконструювала обстановку замкових приміщень періоду XV – XVI століть. Так з'явилися такі експозиційні розділи як Лицарська зала, господарська опочивальня, передпокій, замкові галереї, гербова зала. В них є меблі, цікавий настінний розпис. Як це характерно для ансамблевої моделі – будь-які інтер'єри елементи не демонструють музейні предмети глядачам, а створюють відповідну «атмосферу

епохи». Такий підхід характерний для романтизму, коли намагалися показати життя та побут дворянства епохи середньовіччя.

В 50-х рр. ХХ ст. під час капітального ремонту замку відходять від ансамблевої форми музеєфікації та запроваджують радянську музейну модель, що передбачає використання пам'ятки фортифікаційної архітектури “під музей” – тобто розміщення в замкових приміщеннях експозицій колекційного музею. Так, в Оравському замку з'являються експозиції типового краєзнавчого музею, зібрані за тематичним принципом: археологічна, природнича, етнографічна, експозиція історичних меблів, експозиція зброї тощо. Експозиційні приміщення колекційного музею втрачають елементи історико-культурної цінності пам'ятки фортифікаційної архітектури та підпорядковуються завданням збереженості та демонстрації музейних предметів.

На початку ХХІ ст. відбувається подальша музеєфікація історичної фортифікації і до вже існуючих об'єктів показу долучаються нові – автентичні замкові інтер'єри, елементи монументальних живопису, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва. Об'єктами показу стали реставровані інтер'єри Каплиці св. Михайла, палацу Турзо, орган XVIII ст. в стилі барокко, дерев'яне різьблення Палацу Корвіна, унікальний ренесансний ілюзорний живопис.

Таким чином, аналіз методів музеєфікації Оравського замку демонструє нам поєднання трьох підходів, що були характерні для різних проміжків часу та формувалися під впливом сформованих трендів: ансамблевий метод на основі реконструкцій та відтворень; використання приміщень під експозиційні зали колекційного музею та ансамблевий метод на основі реставрації та експозиційного розкриття історико-культурної цінності пам'ятки.

Що характерно, радянська музейна модель музеєфікації була збережена – в окремих приміщеннях Оравському замку розташувався краєзнавчий музей з археологічними, етнографічними, історико-тематичними, природними експозиціями. Натомість, при реконструкції інших частин замку відбулася відмова від радянської моделі та були реалізовані сучасні тренди музеєфікації – максимальне підкреслення автентичних елементів, введення елементів пам'ятки як об'єктів музейного показу до загального експозиційного рішення, реставрація збережених інтер'єрів та елементів оздоблення приміщень.

До другої групи за критерієм технічного стану (пам'ятка, частина якої збережена, частина зруйнована) належить *Ліптовський замок* – в оригіналі Ліптовський Градок (слов. Liptovský Hrádok).

Замок Ліптовський Градок був збудований за ініціативи місцевого жупана Донча на початку XIV ст. як укріплений замок-донжон складної конфігурації на п'ятиметровій скелі, що була оточена оборонними стінами та ровами з водою. З західного боку донжон звершувався квадратною вежею, зі східного боку – напівкруглою, що разом захищали центральну житлову частину. На початку XVII ст., на території замку навколо донжону був збудований великий ренесансний палац. У 1709 р. в ході воєнних дій місцевого повстання замок сильно постраждав. Пожежа 1803 р. завдала ще більшої шкоди замку – був поруйнований донжон. Градецько-лікавська адміністрація відновила лише палацові будівлі, залишивши центральний замок-донжон у руїнованому стані (História Liptovský Hrádok. (online), 2018).

З 2010 р. будівлі палацово-замкового комплексу перебувають у приватній власності. Після реконструкції ренесансний палац було пристосовано під готельно-ресторанний комплекс. Проект з музеєфікації поруйнованого донжону, що реалізується з 2016 р., демонструє сучасні тренди до максимальної збереженості та експозиційного підкреслення автентичності пам'яток.

На 2016 р. найбільш поруйнованим елементом замку-донжону стала середня житлова частина – 50% руйнації. Східна та західна вежі замку мали обвалені дахові перекриття, обсіпання кладки верхнього ярусу та місцями зовнішньої кладки стін, розтесані віконні отвори. Внаслідок робіт були реставровані дахові перекриття та бойова галерея верхнього ярусу на східній напівкруглій вежі, верхній ярус західної квадратної вежі, віконні отвори та відтворені

дерев'яні галереї до квадратної вежі з внутрішнього палацового двору. Середня найбільш поруйнована частина законсервована з метою забезпечення від подальшого руйнування. Об'єктами музейного показу стали елементи фортифікаційної архітектури, кладка стін, внутрішні об'єми та яруси напівкруглої та квадратної веж. Найбільш вціліла західна квадратна вежа після відновлення верхнього ярусу з дахом отримала внутрішні об'єми, в яких розмістили експозицію історії замку, створену допоміжними експозиційними засобами.

Таким чином, практика музеєфікації Ліптовського замку демонструє нам максимальне підкреслення автентичних елементів, реставрацію окремих найбільш вцілілих елементів при консервації напівзруйнованої частини, введення елементів пам'ятки як об'єктів музейного показу до загального експозиційного рішення. На сьогодні палацово-замковий комплекс Ліптовський Градок об'єднує декілька функцій: готельну, ресторанну, музейно-експозиційну та об'єкта екскурсійного відвідування.

До третьої групи за критерієм технічного стану (пам'ятка, що збереглась в напівзруйнованому чи зруйнованому стані) належить *Лікавський замок* – в оригіналі Лікавський Град (Likavský hrad).

Перша письмова згадка про замок датується 1315 р., коли угорський король Карл Роберт подарував його жупану Дончу. Жупан розширив замок, оскільки той мав важливе стратегічне значення та охороняв прохід через Ваг біля Ружомберка на дорозі з Поважья в Ораву і Польщу. Лікавський замок складається з двох частин – Верхній замок і Нижній замок. Верхній замок почав формуватися у XIV ст. Доступ до замку здійснювався через північну прямокутну вежу, що збереглась у вигляді руїн. З 1435 р., коли замок належав родині Хуньяді, відбувається його розбудова – до первісного ядра був прибудований нижній замок, прямокутна вежа в північно-західній частині верхнього замку була перебудована під чотириповерховий палац. Зі східного боку до прямокутної вежі був прибудований невеликий регулярний палац. Таким чином, при розбудові замку був використаний німецький тип укріпленої житлової споруди - укріплений палац з прямокутною вежею. Палацова частина замку представлена закритою спорудою з просторим двором між двома житловими крилами (Килимник, 2011, с. 131).

Після 1533 р. замок був перебудований в ренесансному стилі. Модифікації Новітнього часу стосувалися фортифікаційних систем (будівництво нових укріплень з 5 бастіонами на південній і західній сторонах), в 1642 році був створений новий вхід ззовні північного боку замку. У 1707 р. замок був захоплений і зруйнований імператорськими військами – з того часу замок більше не відновлювався. Замок був відремонтований в 1980-х рр. та знаходиться у веденні Ліптовського музею (Hrad Likava. (online), 2020).

На сьогодні Цитадель Лікавського замкового комплексу представлена руїнованими потужною житловою прямокутною вежею, яка контролює вхід в замок, і невеликим регулярним палацом, розташованим на Східному кінці скельного відріг. Нижній замок, за виключенням бастіона Хуньяді, знаходиться в руїнах.

Проект музеєфікації передбачає перетворення Лікавського замку на об'єкт екскурсійного огляду в природному середовищі без будь-яких сталих форм його утилітарної експлуатації. Такий підхід пов'язаний зі значною ступінню руйнації пам'ятки фортифікаційної архітектури (нижній замок має менше 50 % збереженості; від південно-східної частини Верхнього замку залишилася лише зовнішня стіна, втрачені міжповерхові перекриття та архітектурно-просторове членування східного палацу) та розташуванням далеко за межами населеного пункту (руїни Лікавського замку знаходяться на скелястому пагорбі, порослому лісом, за межами с. Лікавка та не мають зручної транспортної логістики й мереж інженерних комунікацій).

Порівняно добра збереженість північного палацу та бастіону Хуньяді дозволили відновити міжповерхові перекриття та покрівлю цих фортифікаційних елементів. В результаті проведених реконструкцій замок отримав архітектурні об'єми, в яких розмістилася тематична експозиція з

історії замку. Оскільки реконструйовані частини не мають опалення та сучасної інженерної інфраструктури – сталої музейної діяльності не передбачено. Експозиція побудована на основі допоміжних засобів, головне завдання яких – розкриття інформаційного потенціалу пам'ятки фортифікаційною архітектурою.

Завдяки сучасним технологіям музеєфікації внутрішнє подвір'я Лікавського замку перетворено на об'єкт екскурсійного показу: проведена консервація руїн, подвір'я розчищено від чагарників та самосіву, встановлені інформаційні стенди, облаштований екскурсійний маршрут, встановлені точки екскурсійного огляду по території замку, технічно організований доступ до окремих частин замку, що знаходяться у вигляді руїн.

Задля посилення привабливості замку використовується сучасні тренди музеєфікації – максимальне підкреслення автентичних елементів, введення таких елементів пам'ятки як архітектурно-об'ємне планування, фрагменти історичної штукатурки, автентична кладка як об'єктів музейного показу до загального експозиційного рішення.

Висновки

Досліджені практики музеєфікації замків Татранського регіону продемонстрували наявні тренди по відношенню до трьох основних груп пам'яток фортифікаційної архітекткри за показниками збереженості.

Досвід Оравського замку як пам'ятки з високим рівнем збереженості демонструє гармонійне поєднання різночасових підходів до музеєфікації: від п. XX ст. до п. XXI ст. На сьогодні реконструкції та відтворення епохи романтизму набули історико-культурної цінності та стали самостійними об'єктами показу. Сучасні практики музеєфікації відійшли від радянської музейної моделі, що нівелювала культурну цінність самого об'єкту, при збереженні експозицій краєзнавчого музею. Технології музеєфікації поч. XXI ст. з використання в якості експозиційних об'єктів фрагментів інтер'єрів, автентичних розписів, елементів архітектурного оздоблення та інших складових пам'ятки демонструють, що є й інший шлях музеєфікації добре збережених замків окрім обов'язкового наповнення замкових приміщень колекційною експозицією.

Технології музеєфікації напівзруйнованих та зруйнованих замків демонструють пріоритет перетворення історичних фортифікацій на об'єкт екскурсійного відвідування над обов'язковим наповненням сучасними утилітарними функціями.

Невід'ємною складовою таких музеєфікаційних проектів для цієї групи пам'яток є часткова реконструкція окремих приміщень у найбільш вцілілих елементах замків з подальшим розміщенням інформаційних експозицій, що розкривають його історію.

Таким чином, сучасним трендом музеєфікації, помітним у всіх трьох прикладах без залежності від ступіня збереженості та напряду музеєфікації є максимальне збереження автентичності; введення таких елементів пам'ятки як архітектурно-об'ємне планування, автентична кладка, окремі пам'ятки монументального мистецтва та їх фрагменти до загального експозиційного рішення в якості повноцінних об'єктів музейного показу; всебічне використання можливостей допоміжних засобів побудови експозиції при розкритті інформаційного потенціалу пам'ятки; спрямування концепту музеєфікації на перетворення історичної фортифікації в об'єкт екскурсійного відвідування на основі застосування засобів музейної комунікації.

Використання у вітчизняній практиці музеєфікації сучасних тендів та підходів до музеєфікації дозволить відійти від застарілої радянської музейної моделі й “поверхневого копіювання” зарубіжного досвіду та запровадити ефективні моделі на основі музеєфікації замків і фортець України, здатні інтегрувати історичні фортифікації до сучасного соціокультурного та економічного життя, що забезпечує їх збереження.

Постійне відтворення застарілих музейних моделей при музеєфікації пам'яток фортифікаційної архітектури в Україні свідчить про відсутність у науковому просторі

відповідних досліджень та рекомендацій по сучасним практикам музеєфікації. Тож аналіз новітнього світового досвіду, виявлення діючих трендів та інноваційних підходів до музеєфікації є нагальними та актуальними для вітчизняних науки та практики.

Використана література:

Аніпко, Н.П., 2013. *Музеєфікація середньовічних замків і фортець України як об'єктів екскурсійної діяльності: сучасний стан та перспективи*. В: Львівський національний університет ім. І.Франка, Міжнародна наукова конференція, присвячена 130-річчю географії у Львівському університеті «Географічна наука і практика: виклики епохи». Львів, 16-18 травня 2013 р. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.

Аніпко, Н.П., 2010. *Рекреаційно-туристичне використання середньовічних замкових комплексів Польщі*. В: Чернівецький національний університет, Міжнародна науково-практична конференція “Рекреаційно-туристичне природокористування в Східноєвропейському регіоні: сучасний стан і перспективи”. Чернівці, 21-23 жовтня 2010 року. Чернівці: Чернівецький національний університет.

Бордун, О. Ю., Білоус, С. В., 2012. Використання зарубіжного досвіду для розвитку замкового туризму України. *Замковий туризм Тернопільської області: проблеми та перспективи розвитку*, с. 136–142.

Брич, М. Т., 2015. Музеєфікація пам'яток архітектури та містобудування як засіб збереження історико-культурної спадщини. *Historical and Cultural Studies НУ “Львівська політехніка”*, Vol. 2, с. 78-82.

Ганусевич, Н.З., 2014. Проблеми збереження, реставрації та музеєфікації Микулинецького замку. *Археологія і фортифікація України*, с. 315-321

Жукова, О. В., 2015. Створення ансамблевих музеїв на основі фортифікаційних споруд в Україні як метод їх музеєфікації. *Археологія і фортифікація України*, с. 214 – 218.

Кокарева, О. І., 2012. Закордонний досвід використання замків у туристичній сфері. *Замковий туризм Тернопільської області: проблеми та перспективи розвитку*, с. 142–145.

Килимник, Е.В., 2011. *Культурно-исторические особенности феодальных замков Центральной Европы, Западной Украины и Белоруссии XI – XVII вв.* Екатеринбург: Уральский институт социального образования.

Лукомська, З.В., 2016. Шляхи збереження історичних оборонних споруд XVII-XVIII ст. на території Західної України. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, вип. 45, с. 75-86.

Поливач, К.А., 2012. *Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України*. Київ: Інститут географії НАН України.

Рутинський, М. Й., 2007. *Замковий туризм в Україні. Географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження*. К. : Центр учбової літератури.

Hrad a kaštieľ Liptovský Hrádok, 2018. *História Liptovský Hrádok*. (online) (Останнє оновлення 3 червня 2020) Доступно: <https://hradliptovskyhradok.sk/> (Дата звернення 14 червня 2020).

OnlySlovakia, 2020. *Hrad Likava*. (online) (Останнє оновлення 1 червня 2020) Доступно: <https://slovakia.transferbooking.org/likavskij-grad/> (Дата звернення 14 червня 2020).

Reference

Anipko, N.P., 2013. *Musefication of medieval castles and fortresses of Ukraine as objects of excursion activity: current state and prospects*. V: Lvivskiy natzionalniy universitet im. I. Franka, Mizhnarodna naukova konferentziya, prisvyatchina 130-richchu geografiiy u Lvivskiy universiteti

«Geografichna nauka I praktika: vyklyky epohy». Lviv, 16-18 travnya 2013 r. Lviv: Vydavnychyy tzentri LNU imeni I. Franka/

Anipko, N.P., 2010. *Recreational and tourist use of medieval castle complexes in Poland*. V: Chernivetskiy natsionalniy universitet, Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya "Rekreatziyno-turystychny pryrodokorystuvannya v Shidnoevropeyskomu regioni: suchasny stan i perspektyvy". Chernivtsi, 21-23 zhovthya 2010 r. Chernivtsi: Chernivetskiy natsionalniy universitet.

Bordun, O.U., Bilous, S.V., 2012. Use of foreign experience for the development of castle tourism in Ukraine. *Zamkoviy turyzm Ternopilskoi oblasti: problem ta perspektyvy rozvytku*, s. 136–142.

Brych, M.V., 2015. Musefication of architectural and urban monuments as a means of preserving historical and cultural heritage. *Historical and Cultural Studies NU "Lvivska politechnika"*, Vol. 2, s. 78-82.

Ganusevych, N.Z., 2014. Problems of preservation, restoration and musefication of Mykulynets Castle. *Archeologiya I fortyfikatsiya Ukrayiny*, s. 315-321

Zhukova, O.V., 2015. Creation of ensemble museums on the basis of fortifications in Ukraine as a method of their musefication. *Archeologiya I fortyfikatsiya Ukrayiny*, s. 214 – 218.

Kokareva, O. I., 2012. Foreign experience in the use of castles in tourism. *Zamkoviy turyzm Ternopilskoi oblasti: problem ta perspektyvy rozvytku*, s. 142–145.

Kilimnik, E. V., 2011. *Cultural and historical features of the feudal castles of Central Europe, Western Ukraine and Belarus XI - XVII centuries*. Ekaterinburg: Uralskiy institute sozialnogo obrazovania.

Lukomska, Z. V., 2016. Ways to preserve the historic fortifications of the XVII-XVIII centuries. on the territory of Western Ukraine. *Suchasni problem architektury ta mistobuduvannya*, vyp. 45, s. 75-86.

Polyvach, K.A., 2012. Cultural heritage and its impact on the development of the regions of Ukraine. Kyiv: Instytut geografii NAN Ukrayiny/

Rutynskiy, M. Y., 2007. *Castle tourism in Ukraine. Geography of monuments of fortification architecture and prospects of their tourist revival*. Kyiv: Zentr uchbovoyi literatury.

Hrad a kaštieľ Liptovský Hrádok, 2018. *História Liptovský Hrádok*. (online) (Ostannye onovlennya 3 chervnya 2020) Dostupno: <https://hradliptovskyyhradok.sk/> (Data zvernennya 14 chervnya 2020).

OnlySlovakia, 2020. *Hrad Likava*. (online) (Ostannye onovlennya 1 chervnya 2020) Dostupno: <https://slovakia.transferbooking.org/likavskij-grad/> (Data zvernennya 14 chervnya 2020).

Olena Zhukova

*Head of the Scientific and Methodological Center
for the Development of Museology and Heritage Studies
of Kharkiv Humanitarian University "People's Ukrainian Academy", Kharkiv*

e-mail: 28helen82@gmail.com

orcid: 0000-0002-5932-1461

MODERN PRACTICES OF MUSEFICATION OF HISTORICAL FORTIFICATIONS (FROM THE EXPERIENCE OF CASTLES IN THE TATRAN REGION, SLOVAKIA)

© Zhukova O.V., 2020

The article research modern practices of musefication of castles on the example of the Tatran region of Slovakia, where the process of musefication of historical fortifications has intensified over the last time. Selected directions and forms of musefication in accordance with the historical and cultural value and monumental analysis of castles are analyzed. Modern approaches and exposition solutions that allow to maximize the potential of the monument while preserving its historical and cultural value are highlighted. The trends characteristic for the musefication of historical fortifications are established, regardless of the level of preservation and the chosen direction.

Keywords: historical fortifications, Tatran region, musefication, exposition means, authenticity, object of display.